

DE \\\JSHEID VAI\ DE HERSENSTAM. Leven met onze basis-functies; door Tjeu v.d. Berk. DNB/Pelckmans, Kapellen/Kok Kampen, 1987, 170 blz.

In een interview met Rex Brico (zie *Elseviers Weekblad* 29 augustus 1987) liet Tjeu v.d. Berk zich ontvallen, dat hij tijdens het zoeken naar antwoorden op de grond vragen van de levensbeschouwing bij psychologen en psycho-analytici eigenlijk veel rijkere antwoorden vond dan bij de bekende hogeschooltheologen:

"Daarom ook heb ik voor het boek over de hersenstam de vraag gesteld: wat is de mens nu eigenlijk in diepste wezen, wat vormt de basis van zijn leven? En: hoe hebben culturen daar door de eeuwen heen tegenaan gekeken? Tot mijn verbazing heb ik toen ontdekt dat het steeds weer instinctieve functies als slapen, dromen, ademhalen, eten en seksualiteit geweest zijn die de grote aanzetten tot een spirituele dimensie van het mens-zijn gegeven hebben. Want het diepste van die functies is dat we er één in zijn met de werkelijkheid om ons heen. We ademen die werkelijkheid in en uit, we onttrekken energie aan haar als we eten, we worden één met de ander in de seksualiteit, enz. Maar we doen dat niet met ons zogenaamde corticale bewustzijn, nee, onze instincten zetten ons daartoe aan". V.d. Berk gaf hiermee globaal aan, waar het hem in zijn nieuwste boek om te doen is.

De inhoud van dat boek laat zich moeilijk in kort bestek samenvatten; v.d. Berk maakt het je als lezer overigens al niet gemakkelijk, wanneer hij zegt: "*Waarover* dit boek gaat, is nooit in dit boek te vinden. Het kan oproepen, aanduiden, het kan "over" ervaringen gaan, de ervaringen zélf zijn niet in dit boek te vinden" (blz. 21.). Desondanks wil ik proberen de hoofdgedachten uit dit boek te presenteren.

Op de achterflap van het boek stond een - voor de situatie waar ik het boek van v. d. Berk las - wel zeer toepasselijk citaat van Bernlef: "Sinds ik van kindsbeen af die lege plek bewaar, die stilte in de hersenschors, knoop ik van alles aan elkaar; net als de man die van de ansicht de top van de Mount Everest schetste verklaar ik: het panorama is er prachtig". Zittend onder de luifel van onze tent, met het uitzicht op de schitterende natuur van de omringende bergwereld, geen telefoon, geen agenda ... achteraf waren dat de optimale en ideale kondities om in alle rust en zonder dagelijkse beslommeringen te genieten van dit boek. En begreep ik ook de betekenis van Bernlefs citaat: wanneer je je ogen sluit voor de fysiologische basis van het leven, ontgaat je de zin van alles. Een gedachte die toevalligerwijze nog eens extra duidelijk werd, toen ik juist het eerste deel van Auels lijvige trilogie over de Aardkinderen, *De stam van de holebeer*, uitgelezen had; een boek waarin het "instinctieve" leven van de pre-historische mens op grandioze wijze wordt beschreven - vér voor het "corticale" bewustzijn zich ontwikkelde.

Voor een goed verstaan van de verdere inhoud van zijn boek, besteedt v.d. Berk de eerste twee hoofdstukken aan afbakening van

enkele begrippen. Met "hersenslam" wordt bedoeld: het irrationele gedeelte van de menselijke psyche, ofwel - anders gezegd - het centrum van waaruit de energiestromen van het leven komen. De hersenslam als "energiemotor" dus. Onder "cortex" verstaat v.d. Berk het rationele deel van onze hersenen. Waar het hem door zijn gehele boek heen om te doen is, is de samenwerking, de eenheid-van-energie tussen hersenslam en cortex. "Hoe krijgt mijn rusteloze cortex 'aandacht' voor de wijsheid van de hersenslam?" (blz. 10) .... "Waar-schijnlijk bestaat levenskunst erin, dat het verstand, wetend waarnaar het zoekt, ruimte maakt voor het instinct, opdat dit vindt waar het niet naar zoekt. Dit noem ik: aandachtig leven" (blz. 19) .... "*Juist dié functies noem ik basisfuncties waarbij de cortex ruimte moet laten aan de hersenslam om de diepste energiebronnen aan te boren*" (blz. 31.). Aan de hand van talloze voorbeelden maakt v.d. Berk duidelijk, hoe cortex en hersenslam in de praktijk kunnen "samenwerken".

Nadat in de eerste twee hoofdstukken het spanningsveld waarbinnen de thematiek van het boek zich beweegt nauwkeurig is aangegeven (sleutelbegrippen: hersenslam, cortex, aandacht, basisfuncties, eenheid-van-energie), werkt v.d. Berk de reeds genoemde basisfuncties in de volgende hoofdstukken verder uit: ademen (hfd. 3), slapen en dromen (hfd. 4), eten (hfd. 5) en seksualiteit (hfd. 6). Zestig bladzijden "fysiologische antropologie", zou je kunnen zeggen, maar zo'n koele wetenschapsterm doet eigenlijk afbreuk aan de rijkdom die dit deel van het boek de lezer/lezeres te bieden heeft. De gedachten die hierin staan, kunnen onmogelijk (alleen) hét resultaat zijn van noeste studie achter een bureau; hier is iemand aan het woord die de kunst verstaat van het leven te proeven en het te laten smaken, in zijn eigen terminologie gezegd: aandachtig te leven. En daarbij blijken de inspiratiebronnen zeer gevarieerd te zijn: het Zen-Boeddhisme, Von Dürckheim, Shakespeares Macbeth, Freuds Traumdeutung, de psychologie van Jung, de liefdesgeschiedenis van Abélard en Héloïse, tot aan hedendaagse literatuur over voedingsleer. Hoofdstukken om "in één adem" uit te lezen. In hoofdstuk 7 komt v.d. Berk tot de kern van zijn boek: het gaat er niet om andere dingen dan die van alledag te zien, maar dat we die dingen anders gaan zien, namelijk vanuit de wijsheid van de hersenslam. Vol aandacht in het leven staan noemt hij dé basisfunctie; aandachtig leven wil zeggen: de polaire spanningen in je leven intact laten, je daaraan overgeven. Ook in dit hoofdstuk laat v.d. Berk zich in het bijzonder inspireren door het Zen-Boeddhisme (Krishnamurti).

De volgende vier hoofdstukken (8 t/m 11) zijn meer pedagogisch van aard; v.d. Berk past hier de gewonnen inzichten en visies toe op het terrein van opvoeding en onderwijs: wat betekent "opvoeden vanuit de hersenslam? Voeden wij niet teveel op vanuit idealistische corticale motieven? Bestaat het ideaal van opvoeden er niet veelal in dat we het irrationele in de mens proberen te overwinnen?" (blz. 11). v.d. Berk breekt in deze hoofdstukken een lans voor de opvoeder-als-leermeester (naar het model van vele Zen-verhalen). De beste opvoeders zijn zij, die vol aandacht vanuit hun basisfuncties leven. Geen autoritaire dogmatische meesters dus, maar leraren die zichzelf

overbodig trachten te maken. V.d. Berk steekt zijn grondige afkeer van het rationalistisch-westers denken niet onder stoelen of banken: " .... de funeste invloed die het Griekse rationalisme op onze cultuur heeft gehad .... " (blz. 136); " .... de weg van het westerse denken zal zo tot in de 19de eeuw een steeds verdere verschraling te zien geven .... " (blz. 137). Met behulp van een nauwkeurige analyse van Plato's (Socrates') dialogen toont hij aan, dat het daarin niet alleen om corticale aangelegenheden gaat, maar om iets veel fundamenteelers: dat de mens geraakt wordt op het niveau van het irrationele: "Je kunt de deugd niet onderwijzen, je kunt haar op zijn hoogst rapsodisch oproepen" (blz. 148). V.d. Berks konklusie m.b.t.levensbeschouwelijke vorming is dan ook ondubbelzinnig: "*Als het om levensbeschouwelijke waarden gaat, is de cortex gewoonweg niet in staat te vatten waar het om gaat, en daarom ook niet in staat om over te dragen waar het om gaat*" (blz. 144-145). Een konklusie, die "te denken" geeft ....

"Een glimlach rest ons", is de titel van het laatste hoofdstuk, waarin V.d. Berk nog eens kort terugblijkt op de weg die hij in dit boek heeft afgelegd, en waar nogmaals herhaald wordt dat op de plek waar de cortex zoekt bepaalde zaken nooit te vinden zijn. "Het is geen kwestie van diep nadenken .... Het gaat er nu eenmaal niet om, dat *iets anders* wordt gezien. doch dat we *anders zien*, namelijk vanuit de hersenstam" (blz. 164).

Bij het omslaan van de laatste bladzijde van v.d. Berks boek passeert juist een geluidswagen die luidruchtig de middagvoorstelling van het vandaag in onze directe omgeving neergestreken circus gezelschap aankondigt. "Gaat dat zien, gaat dat zien", klinkt, het uit de luidsprekers. Met een glimlach sla ik *De wijsheid van de hersenstam* dicht, en realiseer me dat aandachtig leven/lezen en humor inderdaad, zoals v.d. Berk zegt, kunnen samengaan. Maar je moet het wel willen gaan zien.

Jan Simons